ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи та інформатизації
_____ Володимир ГАЛИК
17 жовтня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДЕЛЮВАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Галузь знань	01 Освіта/ Педагогіка
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма	Початкова освіта
Статус дисципліни	вибіркова, за вибором студента
Факультет	початкової освіти та мистецтва
Кафедра	фундаментальних дисциплін початкової освіти
Мова навчання	українська

Дані про вивчення дисципліни

Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота			
			Кредити ЄКТС	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття			Залік	Екзамен
Денна	2	3	150/5	44	14	-	30	-	106	-	+	-
Заочна	2	3	150/5	20	12	-	8	-	130	-	+	-

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки фахівців **другого (магістерського) рівня вищої освіти (120 кредитів ЄКТС)**

Розробники:
_____ Володимир КОВАЛЬЧУК, доктор педагогічних наук, професор
_____ Любов БІЛЕЦЬКА, кандидат фіз.-мат. наук, доцент
_____ Наталія СТАСІВ, кандидат фіз.-мат. наук, доцент
_____ Оксана ЖИГАЙЛО, кандидат психологічних наук, доцент

Погоджено гарантом освітньої програми:
_____ Соломія ІЛЛЯШ, канд. педагогічних наук, доцент

Схвалено на засіданні кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти
Протокол №12 від 15.09 2023 р.
Завідувач кафедри _____ проф. Володимир КОВАЛЬЧУК
Схвалено на засіданні науково-методичної ради факультету початкової освіти та мистецтва
Протокол № 7 від 27.09. 2023 р.
Схвалено на засіданні науково-методичної ради університету.
Протокол № 8 від 17.10. 2023 р.

1. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Моделювання на уроках математики у початкових класах» є піднесення рівня математичної культури здобувачів вищої освіти.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти такими компетентностями:

Загальні компетентності:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність ґенерувати нові ідеї (креативність).

Здатність працювати автономно.

Фахові компетентності:

Здатність усвідомлювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування системи освіти, поціновувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Здатність застосовувати інноваційні освітні технології в стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях.

Здатність моделювати, проєктувати та реалізовувати науково- 5 експериментальну діяльність в системі початкової, фахової передвищої, вищої освіти в широких мультидисциплінарних контекстах.

Програмні результати навчання:

Критично осмислювати та інтегрувати знання про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування освіти в Україні.

Застосовувати інноваційні освітні технології в стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях.

Моделювати, проєктувати та реалізовувати науково-експериментальну діяльність в системі початкової, фахової передвищої, вищої освіти.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В освітній програмі навчальна дисципліна **«Моделювання на уроках математики у початкових класах»** вивчається після дисциплін «Методика навчання математичної освітньої галузі у початковій школі», «Практикум розв’язування логічних задач», «Практикум розв’язування сюжетних задач».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні знати:

знати:

- прикладну спрямованість початкового курсу математики через зростання ролі математичного моделювання;
- зміст, форми, методи і засоби проблемно-пошукової діяльності вчителя у процесі навчання математики у початковій школі;
- етапи математичного моделювання у навчальному процесі;
- методи розвитку термінологічної, обчислювальної та графічної грамотності.

вміти:

- використовувати розвивальні можливості початкового курсу математики через проблемно-пошукову діяльність вчителя;
- володіти прийомами математичного моделювання;
- наводити приклади моделей реальних ситуацій;
- класифікувати моделі за характером об’єктів та призначення;

- характеризувати властивості та функції моделей;
- формулювати загальну схему моделювання;
- класифікувати етапи моделювання;
- записати і пояснити послідовність побудови проміжних моделей;
- досліджувати і будувати математичні моделі розв'язування сюжетних задач;
- формулювати вимоги щодо побудованих моделей;
- записувати і обґрунтовувати знаково-символічні, схематичні та графічні моделі;
- розв'язувати задачі за загальною схемою моделювання;
- складати задачі за поданою моделлю;
- пояснити і довести необхідність застосування математичних моделей.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання здійснюється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.

А (90 – 100) (*відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок*): отримує здобувач, який виявив глибокі знання навчального матеріалу, повно відтворює програмовий матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації; досконало володіє прийомами математичного моделювання; класифікує моделі за характером об'єктів та призначення з повним поясненням та обґрунтуванням; характеризує властивості та функції моделей; свідомо застосовує знаково-символічні, схематичні та графічні моделі у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру; методично правильно будує математичні моделі розв'язування сюжетних задач; методично грамотно складає задачі за поданою моделлю, дотримуючись основних вимог та правил щодо їх складання; логічно правильно обґрунтовує вибір моделей при дослідженні реальних ситуацій; уміє інтерпретувати основні етапи процесу моделювання; в повній мірі досліджує загальну схему моделювання залежностей між відповідними їх компонентами-величинами; свідомо шукає і порівнює різні способи використання методу моделювання при вивченні математики у початковій школі; виконав усі види навчальної роботи.

В (82 – 89) (*вище середнього рівня з кількома помилками*): отримує здобувач, який виявив глибокі знання навчального матеріалу, повно відтворює програмовий матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації, проте допускає незначні неточності в їх інтерпретації; досконало володіє прийомами математичного моделювання; класифікує моделі за характером об'єктів та призначення з достатнім поясненням; характеризує властивості та функції моделей, проте потребує незначної підтримки для впевненості у власній відповіді; свідомо застосовує знаково-символічні, схематичні та графічні моделі у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру; методично правильно будує математичні моделі розв'язування сюжетних задач з уточненням правильності власних дій; методично грамотно складає задачі за поданою моделлю, дотримуючись основних вимог та правил щодо їх складання; логічно правильно обґрунтовує вибір моделей при дослідженні реальних ситуацій; допускає незначні неточності в інтерпретації основних етапів процесу моделювання; в повній мірі досліджує загальну схему моделювання залежностей між відповідними їх компонентами-величинами; свідомо шукає і порівнює різні способи використання методу моделювання при вивченні математики у початковій школі; виконав усі види навчальної роботи.

С (75 – 81) (*в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок*): отримує здобувач, який виявив міцні знання навчального матеріалу, відтворює програмовий матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації; володіє прийомами математичного моделювання; класифікує моделі за характером об'єктів та призначення з частковим поясненням; характеризує властивості та функції моделей, проте потребує незначної підтримки для впевненості у власній відповіді; свідомо застосовує знаково-символічні, схематичні та графічні моделі у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру;

методично правильно будує математичні моделі розв'язування сюжетних задач з уточненням правильності власних дій; методично грамотно складає задачі за поданою моделлю, дотримуючись основних вимог та правил щодо їх складання; правильно обґрунтовує вибір моделей при дослідженні реальних ситуацій; допускає незначні помилки в інтерпретації основних етапів процесу моделювання; досліджує загальну схему моделювання залежностей між відповідними їх компонентами-величинами, допускаючи при цьому певні неістотні неточності; свідомо шукає і порівнює різні способи використання методу моделювання при вивченні математики у початковій школі; виконав усі види навчальної роботи.

D (67 – 74) (*непогано, але зі значною кількістю недоліків*): отримує здобувач, який виявив недостатньо міцні знання навчального матеріалу, з певними труднощами відтворює програмовий матеріал, рідко звертається до матеріалів, що містяться в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації; не достатньо володіє прийомами математичного моделювання; класифікує моделі за характером об'єктів та призначення з частковим поясненням; характеризує властивості та функції моделей, проте потребує підтримки для впевненості у власній відповіді; недостатньо чітко застосовує знаково-символічні, схематичні та графічні моделі у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру; правильно будує математичні моделі розв'язування сюжетних задач з уточненням правильності власних дій; відчуває труднощі під час складання задачі за поданою моделлю; не завжди правильно обґрунтовує вибір моделей при дослідженні реальних ситуацій; за сторонньої допомоги здатен інтерпретувати основні етапи процесу моделювання; досліджує загальну схему моделювання залежностей між відповідними їх компонентами-величинами, допускаючи при цьому певні неточності; виконав усі види навчальної роботи.

E (60 – 66) (*виконання задовольняє мінімальним критеріям*): отримує здобувач, який виявив слабкі знання навчального матеріалу, важко відтворює програмовий матеріал, частково спирається на матеріали, що містяться в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації; слабо володіє прийомами математичного моделювання; за сторонньої допомоги класифікує моделі за характером об'єктів та призначення; характеризує властивості та функції моделей, проте потребує підтримки для впевненості у власній відповіді; не завжди правильно застосовує знаково-символічні, схематичні та графічні моделі у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру; допускає помилки при побудові математичних моделей розв'язування сюжетних задач; відчуває труднощі під час складання задачі за поданою моделлю; не чітко обґрунтовує вибір моделей при дослідженні реальних ситуацій; допускає неточності в інтерпретації основних етапів процесу моделювання; досліджує загальну схему моделювання залежностей між відповідними їх компонентами-величинами, допускаючи при цьому певні неточності; виконав більшість із запропонованих видів навчальної роботи.

FX (35 – 59) (*з можливістю повторного складання*): отримує здобувач, який виявив незнання значної частини навчального матеріалу; має фрагментарні уявлення про роботу з основними і додатковими рекомендованими джерелами інформації; допускає істотні помилки у відповідях на запитання, не вміє застосувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань; не володіє основними прийомами моделювання у роботі над сюжетними задачами та вправами обчислювального характеру; виконав не більш як 20% усіх видів навчальної роботи.

F (0 – 34): отримує здобувач, який зовсім не володіє програмовим матеріалом, не використовує матеріали, що містяться в основних і додаткових рекомендованих джерелах інформації; допускає грубі помилки у відповідях на питання в межах навчальної програми; не спроможний виконувати практичні завдання з даної дисципліни, не виконав усіх видів навчальної роботи.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

а) самостійні роботи,

б) колоквіуми,
в) контрольні роботи,
г) залік.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ І. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Моделювання як метод наукового дослідження

Суть понять «модель» та «моделювання». Основні характеристики математичних моделей. Класифікація моделей. Властивості та функції моделей.

Математичне моделювання як прийом діяльності при дослідженні реальних об'єктів і процесів. Форми представлення математичної моделі реального об'єкта або процесу. Етапи процесу математичного моделювання.

Моделювання як елемент математичної грамотності вчителів початкової школи

Моделювання як метод навчання. Структура компетентності з математичного моделювання. Критерії, показники та рівні сформованості вмінь математичного моделювання у молодших школярів у процесі навчання математики. Дидактичні принципи та умови розвитку вмінь математичного моделювання у процесі вивчення математики у початкових класах.

РОЗДІЛ ІІ. МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗМІСТОВА ЛІНІЯ ПОЧАТКОВОГО КУРСУ МАТЕМАТИКИ

Моделювання як важлива умова забезпечення розуміння молодшими школярами логіки розв'язування сюжетних задач

Теоретичне обґрунтування потреби використання моделювання у роботі над сюжетними задачами. Моделі як наочний матеріал для безпосередньо-чуттєвого, образного відображення задачної ситуації. Моделі, як узагальнене відображення залежностей між відповідними їх компонентами-величинами. Моделі, які відображають математичну структуру розв'язання сюжетної задачі. Система прикладних задач як засіб формування вмінь математичного моделювання у молодших школярів.

Формування вмінь моделювання обчислювальних навичок учнів початкової школи

Предметне моделювання при усному рахунку. Графічне моделювання при вивченні нумерації чисел. Знакове моделювання при вивченні письмового виконання арифметичних дій на множині цілих невід'ємних чисел.

Використання елементів теорії графів у початковому курсі математики

Використання теорії скінченних орієнтованих графів при розв'язуванні сюжетних задач. Використання графів при формуванні обчислювальних умінь і навичок молодших школярів. Особливості розв'язування творчих завдань за допомогою графів.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема практичного заняття
1	Моделі як наочний матеріал для безпосередньо-чуттєвого, образного відображення задачної ситуації.
2	Моделі, як узагальнене відображення залежностей між відповідними її компонентами-величинами.
3	Моделі, які відображають математичну структуру розв'язання задачі.
4	Використання моделювання у роботі над простими задачами.
5	Використання моделювання у роботі над складеними задачами.
6	Розв'язування задач за допомогою складання рівнянь.
7	Використання моделювання у роботі над задачами на рух.
8	Прикладні задачі у початковому курсі математики.
9	Предметне моделювання при усному рахунку.
10	Графічне моделювання при вивченні нумерації.
11	Знакове моделювання при вивченні письмового виконання арифметичних дій.
12	Розв'язування сюжетних задач за допомогою графів.
13	Використання графів при розв'язуванні завдань обчислювального характеру.
14	Творчі завдання, які розв'язуються за допомогою графів

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента з дисципліни містить: опрацювання теоретичного матеріалу з розділів навчальної програми; виконання завдань згідно з переліком компетенцій, що формуються у межах кожної теми навчальної програми; підготовку до написання самостійної і контрольної роботи, підготовку до колоквіуму. На самостійне вивчення рекомендуються наступні питання:

- *моделювання як засіб осмислення суті математичних дій,*
- *моделювання математичних відношень.*

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

	Семестр – 2	
	Розділ 1	Розділ 2
Самостійна робота		20
Контрольна робота		40
Колоквіум	40	
Всього балів	100	

Семестрова підсумкова оцінка визначається як сума балів з усіх видів навчальної роботи. Залік за талоном №2 і перед комісією проводиться в письмовій формі з оцінюванням за стобальною шкалою.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Циркуль, лінійка, таблиці, муляжі, малюнки, макети.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна

1. Великодній С. Математичне моделювання в основній школі / Сергій Великодний // Математика в школі. – 2005. - № 8. – С. 21–26.
2. Волошена В.В. Математичне моделювання в процесі формування практичних компетентностей учнів / V. Voloshena // Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology. Vol. 5, 2013. — С. 64–67.
3. Волошена В.В. Формування в учнів основної школи вмінь математичного моделювання як складової математичної компетентності / В.В.Волошена // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. — Вип. 40 / Редкол. : І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ –Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 37–40.
4. Забранський В.Я. Формування вмінь математичного моделювання як науково-методична проблема навчання математики в профільній школі / В.Я. Забранський, М.І. Голубенко // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми теорії і методики навчання математики». До 80-річчя з дня народження доктора педагогічних наук, професора З.І.Слєпкань. Тези доповідей. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 352с.
5. Колодко М.Ю. Щоб математика була цікавою і доступною / М.Ю.Колодко // Розкажіть онуку. – 2004. – № 29. – С.70-75.
6. Лишенко Г.П. Робота над простими задачами на знаходження невідомого компонента дії / Г.П.Лишенко // Початкова школа. – 2003. - №12. – С.8-9.
7. Лущенко Г.М. Розв’язування задач. / Г.М.Лущенко // Початкова освіта. – 2009. - № 44.
8. Нікітіна Ю. Розв’язування текстових задач способом моделювання / Юлія Нікітіна, Ірина Ковалевська // Поч. освіта. – 2009. – № 44 (524). – С.6-7.
9. Павелко В.В. Моделювання як важлива умова забезпечення розуміння молодшими школярами логіки розв’язування математичних задач [Електронний ресурс] / В.В.Павелко. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admi
10. Панченко Л.В. Система прикладних задач як засіб формування вмінь математичного моделювання у майбутніх вчителів математики / Л.В.Панченко // Математика в школі. –
2004. – № 9-10. – С. 21-28.
11. Панченко Л. Математичне моделювання як метод наукового дослідження і навчального пізнання /Л.Л. Панченко // Математика в школі. – 2008. – № 11. – С.12-18.
12. Параскевич С.П. Задачі графічного змісту як модель проблемної ситуації / С.П.Параскевич // Математика в школі. – 2005. - № 5. – С.32-35.
13. Семенець С.П. Навчальне моделювання методів доведення в шкільному курсі математики / С.П.Семець //Математика в школі. – 2006. – №9. – С.12-16.
14. Скворцова С. Намалюй задачу. / С.Скворцова, Т.Шевченко // Початкова освіта. – 2004. - № 26. – С.55-67.
15. Скорик М. Роль малюнка у розв’язуванні задач / М. Скорик, Н. Масевич // Початкова освіта. – 2006. – № 4 (340). – С. 7-8.
16. Тарасенкова Н.А. Використання знаково-символічних засобів у навчанні математики. / Н.А.Тарасенкова. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2002. – 400с.

17. Штефан Л. Нестандартні підходи до розв'язання задач / Леся Штефан // Початкова освіта. – 2010. – № 40 (568). – С. 8-15.
18. Швець В. Еволюція математичного моделювання як методу пізнання та навчання / В.Швець, М.Філімонова // Математика в школі. – 2010. – № 4. – С. 22-25.
19. Швець В.О. Математичне моделювання як змістова лінія шкільного курсу математики / В.О.Швець // Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнародний збірник наукових робіт. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2009. – № 32. – С. 16-23.
20. Янченко Г. Текстові задачі як засіб формування прийомів математичного моделювання / Г.Янченко, О.Янченко // Початкова школа. – 2004. – № 7. – С.8-15.

Допоміжна

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови: довідкове видання /Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. — К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
22. Волкова Т.В. Використання математичного моделювання у задачах шкільного курсу / Тетяна Володимирівна Волкова. – Дніпропетровськ, 2014. – 41с.
23. Енкциклопедія освіти /гол. ред. В. Г. Кремінь. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040с.
24. Ковальчук В.Ю. Методика викладання математики. Частина 2. Методика навчання розв'язування задач [для студентів напряму підготовки "Початкова освіта"]. Навчально-методичний посібник / В.Ковальчук, О.Шаран, О.Жигайло. – Дрогобич: Посвіт, 2014. – 124с.
25. Ковальчук В.Ю. Методика викладання математики. Частина 3. Методика вивчення нумерації цілих невід'ємних чисел і арифметичних дій над ними у концентрах "Десяток", "Сотня": [навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки "Початкова освіта"] / В. Ковальчук, О.Шаран, О.Жигайло. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 120с.
26. Ковальчук В.Ю. Методика викладання математики. Частина 4. Методика вивчення нумерації цілих невід'ємних чисел і арифметичних дій над ними у концентрах "Тисяча", "Багатоцифрові числа": [навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки "Початкова освіта"] / В. Ковальчук, О.Жигайло, О.Шаран. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 88с.
27. Скворцова С.О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі: навч.-метод. посібник. / С.Скворцова. – Одеса: Автограф, 2007. – 346с.
28. Скворцова С.О. Методика формування у молодших школярів загальних умінь розв'язувати сюжетні математичні задачі (на матеріалі простих задач) / С.О.Скворцова. – Одеса, 2004. – Т.1. – С.76-80.
29. Скворцова С.О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі: Навч-метод. посібник для студентів за спеціальністю 6.010100 «Поч. навчання». – Частина І. – Методика формування в молодших школярів загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. / С.О.Скворцова. – Одеса: ООО «Абрикос-Компани», 2011. – 268 с.